Ціна 10 центів.

СВОБОДА SVOBODA
недільне видання SUNDAY EDITION

Ч. 6. (37). Рік LXI. 8. Лютого 1953. — February 8, 1953. No. 6. (37). Volume LXI.

В. Січинський

ГРИГОРІЙ СРІБРЯНИЦЬКИЙ

Визначний український ґравер половини XVIII стол. Григорій Срібряницький був засновником новішої школи ґраверів доби клясичности і першим ґравером, що заснував ґраверський відділ Академії мистецтв у Петербурзі.

Ґраверське мистецтво в Петербурзі, подібно до Москви, повстало головно заслугою українських мистців і друкарських майстрів, що приїздили туди добровільно або посилалися примусово, після тих репресій і насильств, які чинив російський уряд на Україні, переслідуючи друкарство й усе культурне життя та створюючи в Москві й Петербурзі нові центри.

Заснована 1711 року перша петербурзька друкарня провадила свою працю головно руками українських майстрів. Там працювали І. Кремінєвський, маляр Іван Ондольський, „словолитець" Матвій Познанський. В 1720 р. до петербурзької друкарні запрошують київського редактора і коректора Тихона і чернігівського складача Созанського. Там же працює визначний український ґравер на міді Іван Любенецький, що в роках 1721-1755 ілюструє цілу низку видань петербурзької друкарні, як „Овідієві фігурки" 1721 р., підручник гарматної справи „Меморіи или записки артиллерійскія" 1733 р. та інші. В петербурзькій друкарні передруковують цілу низку українських видань з ґравюрами українських ґраверів, без всяких змін або з незначними доповненнями. Як один з прикладів, відзначимо передрук київського видання „Ифіка" (або Етика) 1712 р. З мідерізами Никодима Зубрицького. Цю книгу світського характеру, як підручник виховуючого значення для молоді, видавали в Петербурзі трьома накладами 1718 р., 1724 р. і 1728 р. і тільки деякі ґравюри виконав голляндський ґравер Пікард, бо серед російських мистців ще не було таких майстрів, що потрапили б виконувати мідерізи для такого поважного видання.

Григорій Срібряницький — це один з визначніших українських ґраверів, що теж працював у Петербурзі. Мистець народився в 1741 році в селі Чернеччина, Охтирського повіту на Слобожанщині, в родині священика. В 1758 р. був ґраверським учнем Лаврської друкарні в Києві, разом з іншим ґравером Іваном Хмаровським. Ці важливі біографічні відомості знаємо лише завдяки прикрому випадкові з нашими ґраверами, які збереглися в справах Лаврської друкарні. Очевидно, в старі часи навчання при друкарні не все було миле і не провадилося лагідною методою . . . І от хлопці, затуживши за рідною Слобожанщиною і своїм домом, організували втечу „додому". Цей „злочин" глибоко схвилював адміністрацію Києво-Печерської Лаври, було наказано „поймати біглецов" і привести „обратно". Але завдяки цій утечі ми, власне, й маємо точні відомості про місце народження й праці Григорія Срібряницького, інакше він би пропав у петербурзьких нетрях Академії мистецтв, як „рускій чєлавєк". А це тим більше, що в Петербурзі зараз же переробили його прізвище на московське „нарєчіє", називаючи його „Серебреницкій". Звичайно, це не перший випадок такого „перехрещення", коли зовсім міняли українські прізвища мистців. Наприклад, в Москві Григорія, Павлового сина Тепчегорського, що працював у Москві в р.р. 1697-1719, переробили на „Павлов", Івана Стекловського на „Стеклов", українського маляра Саблучка в Петербурзі називали „Саблуков, різьбаря Уважного змінили на „Александров". Чи це лише недогляд чи випадок? Ні, бо навіть найновішими часами провадиться та сама тенденція. От, наприклад, в книжці С. Безсонова „Архитектура Западной Украины" (Москва, 1946 р.) з відомого мистецтвознавця Миколи Голубця зробили вже „Ґолубцова", а А. Сідоров у своїй великій праці „Древне-русская книжная гравюра", вид. Академії наук СССР, Москва, 1951 р., нововідкритого львівського ґравера XVI стол. Гриня Івановича, називає „Ґрінь Іванов". А це ж лише після 5 років окупації Галичини!

Григорій Срібряницький, після основного вишколення в Лаврській друкарні, вісімнадцятилітнім хлопцем їде в 1759 р. до Петербурґу, де вступає до щойно заснованої (в 1758 році) Академії мистецтв. Спочатку студіює в малярському відділі, а від 1760 р. у ґраверському. Під час чотирирічних студій у Петербурзі двічі одержує відзначення — срібні медалі за найкращі праці. В 1767 році Григорія Срібряницького обирають на професора малювання Петербурзької академії, а від 1769 року керівником ґраверського відділу (кляси) — теж щойно заснованої академії. Було тоді професорові всього 28 років! Цікаво відзначити, що, перебуваючи в Петербурзі повних 20 років, аж до своєї смерти, мистець не поривав зв'язків з своєю батьківщиною.

Григорій Срібряницький вмер 10 грудня 1779 р. зовсім молодою людиною, маючи всього 38 років.

За відомостями Ровинського, Обольянова, Тевятева і П. Попова, знаємо коло 20 ґравюр Г. Срібряницького, виконаних переважно мідерізною технікою. Вони відзначаються високою майстерністю, з певною і чітною лінією, що не находить собі рівної серед тогочасних російських ґраверів. Його фігурові праці клясичного рівня незвичайно пластичні, виразні й динамічні. Його прекрасні портрети княгині Барятинської, купця І. Чиркіна, ген. П. Яковлева, тепер належать до великих раритетів. Крім того, наш мистець виконував ілюстрації і релігійні образки, віньєтки і цілу низку копій, в ґраверському виконанні, визначних европейських майстрів. Серед останніх прекрасний образ Л. Ляґрене „Дочка у в'язниці годує свого батька".

Григорій Срібряницький знаменує собою переходову добу від барокко до клясичности. Подібно до інших українських малярів, що працювали в Петербурзі, наш ґравер навчив російських ґраверів високої ґраверської техніки, що була віддавна знана на Україні, та ознайомив їх з новішим реалістичним напрямком і стилем клясичности, що запанував по всій Европі.

Треба підкреслити, що після виходу нашого мистця з академії, там ґраверство було в цілковитому занепаді, а сам ґраверський відділ закрито. Згодом, як знаємо, в Петербурзькій академії відновив ґраверську працю, зокрема модерний офорт, Т. Шевченко.

Г. Срібряницький. Дочка годує батька у в'язниці.

Юзеф Лободовскі

НІЧНА РОЗМОВА

Голос:

Земля, як попіл суха, уста розкрила спрагненні,
крильми перед летом нічним ударяють дерева,
на береги океан іде неозорий, з ревом,
димлять соснові ліси, заграви на обличчях,
тим, хто вірить, Господь об'являється в ріці
[огненнім —
із хряскотом б'є годинник, як збройний лицар.

Голос другий:

Я не спала тієї ночі: твердо на зимній підлозі;
місяць вливався вікном, потятий залізом ґрат,
вперше при світлі тім я узріла сивінь у волоссі.
Не для мене вітер морський, ні ліс, ані сад,
ні огненні кущі, що цвітуть при дорозі.
Я замурована, сохну, наче в акварії риба,
в місті темнім, чужім, не бачу малої доні.
Смерк пропливає, і на започених шибах
тінь важких опирає крил —
тіла, віддані згубі, в тиші без руху стали,
кроки мої олив'яні ідуть поволі, без сил,
і за собою услід незав'язані тягнуть сандали.

Голос:

Горять вартівні вогні, бубнів воєнних гаркіт,
мужі вдаряють в щити, і глухо дуднить їх визив,
тяжать дубові списи на схиленім карку
і бронза вгортає груди, вітром обвіяні хижим;
плакати — не мужам, за тими, хто впав серед бур,
нашим стегнам і м'язам скрізь погрожує згуба,
землею ми йшли не самі,
за нами і меч і шнур,
і звалища тисяч міст ляжуть у попелу купах.

Голос другий:

Міста устануть з руїни,
зникне отруйний чад,
на боєвищі невільник плугом заоре кості,
на весну звалища плющ покриє зеленопінний,
на брата брат
знову ножа нагострить,
вийдуть до бою ряди, щетину з'їживши спис,
заплаканих немовлят побудять воєнні труби,
армії, що полягли, в раменах земля приголубить,
не здасться ні на що мій біль відвічній муці
[людини —
не зродить збавника днів нових
камінний безкрай пустині.

Голос:

Рамен даремні зусилля оплачуть тризни,
розпуку приспаних костей виїсть жалобний стіс —
бачимо листя м'якуш, липи спінені пухом
[зеленим,
круглавість пухких бросквин і срібні виблиски
[кіс;
тішить нас туркіт возів і коней біг прудконогих,
дівчат пахучі тіла заворожують розкоші снами,
втішні життям і смертю, вітаєм тебе без тривоги,
заглядо, що йдеш за нами.

Переклав С. Г.

І. Качуровський

ПІВДЕННА ВЕСНА

Між хмаросягами чорними — далеч рожева,
Ніби наостіж відчинено заходу двері.
Листя зів'яле, засушене гублять дерева,
Грається листям, жартуючи, вітер у сквері.

Колють нас тонкими стрілами вже не віднині
Гостро-відточені промені сонця чужого.
Віру, і силу, і молодість п'ють по краплині
Віру, і силу, і молодість — з серця живого

Не оборонять насуплені чорні квартали.
Де ж і коли і від кого нам ждати спасіння?
Падає, стелиться, віється листя зів'яле,
Сонцем пекучим опалене листя весіннє...

Ст. Левинський

ЗАМІЖЖЯ МАЗНИЦИНОЇ ДОЧКИ

(Уривок)

Це скоїлося тоді, як добрий галичанин Мазниця опинився аж у Харбіні. А перед тим було багато в його житті... Австрійська армія... Російський полон і незмірений Сибір... Далі одружився з ясноокою і простоволосою сибірячкою, що й слова по-українському не знала... Мав з нею дочку, але як революційна завірюха викинула їх до Манджурії, жінка взяла дочку, семирічну дівчину, і пішла від нього... Дочка росла і тільки зрідка навідувалася до батька... Та й він, самітня тепер билина, навіть дочкою дуже не цікавився. Та от одного дня дочка заздалегідь повідомила його про свої відвідини, а перше цього не робила.

Опівдня він сидів у своїй хатчині і постукував нервово пальцем по столі. Ось перед ним, на столі, її розгорнений лист. Мазниця здалека бачить великий знайомий почерк і тих кілька слів, що закінчують стереотипні, безбарвні фрази листа:

„Дуже Вас прошу, татку, не забудьте, що прийду. Хочу Вам щось дуже важливе сказати. Галя".

Мазниця нервово постукує пальцем по столі. „Дуже важливе", повторює він півголосом. „Невже скоїлося щось із її мамою?" — міркує. „Але тоді б вона написала в листі прямо. Може, якась сварка між ними?" Мазниця недовірливо похитує головою. Він же ніколи не був повірником своєї дочки, — тож і тепер вона навряд чи захотіла б сповідатись перед ним. Отже що?

Мухи бринять у вікнах, спека жахлива, і Мазниця раз-у-раз стирає піт із лоба. Думка терпеливо кружляє навколо однієї нерозгаданої таємниці. А що, як закохалася і хоче вінчатися? Адже має вже повних 17 літ.

Клопітне питання. У житті дівчини — це найважливіший етап, переломовий момент, що від нього залежить усе її майбутнє. А як, справді, дочка хоче вінчатися, то що б він, Мазниця, мав тоді сказати їй? Блискавкою крізь його голову пролітає кілька звичайнісіньких фраз, стертих, виношених, як піджак, що його має на спині. Мазниця нетерпляче засовався на стільці.

— Чому вона спізнюється? — пробурмотів майже голосно і машинально запалив цигарку.

Саме в цю мить щось зашаруділо за вікном, і зараз же потім рипнули двері. На порозі стояла Галя.

— Чи можна? — запитала потиху.

— Заходь, заходь...

Трохи здивувала його ця несміливість дочки. Успів він теж завважити, що щічки її пашіли дивним вогнем і що на голові пишався новий модний брилик, що його перше не бачив.

— Що ж нового? — запитав Мазниця.

У його погляді був несвідомий докір.

— Татку... — почала Галя і урвала.

— Що ж таке дуже важливе маєш мені сказати? — заохотив її Мазниця.

Галя повернула знову свій погляд на нього. Щічки її горіли, а пальчик одної руки помандрував чогось до вуст.

— Татку, — сказала запобігливо, — маю надію, що не розгніваєтесь на мене... Адже це моє щастя...

— „Таки вінчання", — вирішив подумки Мазниця. І мовив уголос:

— Та добре, добре, кажи вже...

— Я повінчалася, — випалила раптом Галя, почервонівши ще дужче.

— Як? Уже повінчалася? — здивувався Мазниця. — Чому ж наперед нічого не сказала?

— О, я думала, — казала Галя, а голос її звучав уже певніше, — що ви не погодитесь... Це прийшло, зрештою, так якось несподівано... Ми повінчались у Дайрені...

— А ти в Дайрені була? — дивувався Мазниця.

— Так...

А потім додала:

— Чи можу показати вам мого чоловіка?

— Тепер? Стрівай! — занепокоївся. — Як же це так?

— Він чекає тут на вулиці, — сказала рішуче Галя. — Зараз його приведу.

Уже вибігала, та ще з порога повернулася й прошепотіла:

— Та, татку, пам'ятайте: це мій чоловік...

Галя знову пильно пронизала його очима, потім обернулася на п'ятах і стрілою вибігла з кімнати.

— „Чудна дівчина", — знизав плечима Мазниця.

Хвилина чекання, — і Галя повернулася. Була вже не сама. Перед Мазницею стояв середнього росту японець у широких рогових окулярах і в чорному європейському одязі. Усміхався.

— Це мій чоловік, — мовила Галя.

Японець поквапно поклонився у пояс Мазниці.

— Він? — пробурмотів Мазниця.

Машинально простягнув руку. Японець ухопив її обіруч і знову низько поклонився.

Мазниця почув у своїй руці тепло невідомої долоні, і аж тепер раптом зрозумів, що таки далеченько відкотився він від рідної землі і що йшов крізь життя навмання, не оглядаючись назад і не зазираючи вперед.

Пекін, 1941 р.

НОВА КНИЖКА ІВАНА КЕРНИЦЬКОГО

— Чому в назві збірки стоїть „перелетні", коли правильно було б „перелітні"?

— Гадаю, що це не така вже й велика провина, бо форми „перелетний" довший час вживали на Західній Україні і навіть у нашій львівській енциклопедії її знаходимо.

— Це правда. Я згадав про це тому, що вже чув, як дехто робив із цього велику проблему, здатну порушити нашу соборність.

— А чи чув ти, що говорять про самий зміст цих оповідань?

— Признаюся, що якось небагато.

— Бачиш. Легше причепитися до одного слова, щоб так можна було не говорити про важливіше, про те, що автор заторкує у своїх творах.

— Радо погуторив би з тобою на цю тему. От, зокрема, чи не міг би ти сказати мені, чим саме оповідання цього автора „гумористичні".

— Це дуже широка тема, і важко її ґрунтовно обговорити. Гумористи — це люди „протилежні" тим, що на все дивляться трагічно.

— Це нічого не вияснює.

— Не перебивай! Гумористи сміються із усіх життєвих клопотів.

— Чи також і з людського нещастя?

— Ні! Керницький цього ніколи не робить. Він любить своїх героїв, навіть і тих, що з них легенько підсміхається. Але він мусить це робити, бо бачить, що дуже часто самі люди творять „трагедії", навіть там, де трагедій зовсім немає.

— Не розумію тебе.

— Читай оповідання Керницького під заголовком „Майже кримінальна історія". Поліцай Іван Нерухливий і командант табору Давимуха думали, що викриють крадіжку „пана радника Шишки", а пізніше побачили, що пан радник не „крали" городини, тільки „збирали хробачки на примару для пстружків", бо „йшли" на рибальську виправу.

— Але ж ти все ще не вияснюєш, в чому проявляється гумор в цьому оповіданні, яке мені найкраще подобалося в цій збірці.

— Прийдемо й до цього, тільки не перебивай мене. Поліцай так призвичаєний до своєї служби, що він був би дав собі голову стяти, що коли навіть „пан радник" (він його шанує і навіть позаочі говорить про нього в третій особі) щось „робили" вночі в чужих городах то „вони мусіли тільки красти".

— І я так само думав, поки не дочитав до кінця оповідання.

— Тим воно тобі й уподобалося! А тепер з'ясуймо, чому воно так. Наше життя змеханізоване...

— Ах, ця сучасна механізація!

— Не тільки сучасна машинова механізація! Вона була й тоді, коли Шекспір і Мольєр писали свої комедії або наші скоморохи та бурсаки показували свої штуки перед князями та гетьманами. Тут справа в механізації людської думки та вчинків, яка така давня, як і все культурне життя людини.

— Це значить, що гуморист звертає увагу на комічні сторінки людського життя.

— Так. Гумор — це ширше поняття, а комізм — це „відтінок смішного в чомусь". А сміх — це реакція на все, що нам здається комічним. Гумористичні оповідання І. Керницького не викликають такого сміху, щоб треба було аж за живіт триматися. Автор вдоволяється тим, що читач його творів легенько усміхнеться в душі після прочитання. Читач буде також в погідному й веселому настрої, коли читатиме ці оповідання, бо їхній автор дбає про те, щоб так було.

— А як він це робить?

— Він користується тими засобами, які викликують сміх.

— Це значить?

— Ми вже згадували, що сміх — це реакція на автоматизм та бездушність людських дій. Його часто викликають самі тільки перекручування слів або нерозуміння їх. В оповіданні „Резиґнація пана Кораби" герой не розуміє слова „резиґнація" і сам собі спричинює нещастя. Такі самі випадки стрічаємо в „Недорученому дарункові", де героїня говорить про „репатрацію" (репатріяцію) та „мокрину" (доктрину). Її завжди поправляє „сирітка Влодзьо із кутка", і цим приходимо до другого засобу, яким автор вводить читача в веселий настрій — до повторювання. В пропаґандивній поїздці „мистці-малярі" на всіх кольорах веселки розмалювали пропаґандивні афіші: „Любіть книжку!" „Шануйте книжку!" „Читайте книжку!" „Купуйте книжку!" але коли довелось продавати ці книжки, то виявилось, що їх зовсім немає.

— Виходило б, що автори гумористичних творів мусять дбати про те, щоб читач знаходив несподівану розв'язку в їхніх творах.

— Ми вже бачили щось подібне в „Майже кримінальній історії". Те саме маємо і в інших оповіданнях. В „Думі про солом'яні душі" знаходимо таку сумну несподіванку, коли „батько-отаман сам по канцеляріях походжає", бо всі його солом'яні співробітники відмовилися від праці, до якої так гаряче рвалися.

— Шось подібне маємо і в „Останньому романтикові", який „закохався на старосвітський лад, а не на сьогоднішню спортову манеру".

— Це було несподіванкою для „пані Язичинської", і тому вона й поширювала вістку, що „куди такому заржавілому, старому кореневі, з п'ятдесяткою на шиї, до молодої вдовички".

— Філософія Пантелеймона Смичка — це гейби думки самого автора-гумориста. „Все наше життя, все існування — одна грандіозна ілюзія... все воно сон-мара, а зважте, дорогі друзі, як невимовно легко, як світло стає вам на душі, коли після важких, кошмарних марень — хоч на мить, на відламок секунди розітне прикру темінь і забринить сріблистим алеґретто такий ясний, чудовий сон?"

— Слушно. Пан Меценас із оповідання „Життя, неначе сон", закликає людей, щоб „не робили з життя клясичної грецької трагедії з прологом і епілогом".

— Наші люди так призвичаїлися до того, що на кожних зборах мусить бути збірка („колекта") на якусь народну ціль, що „доброму чоловікові" (бомові Олексі в зеленому капелюсі) дуже легко позбирати гроші... для своєї власної кишені. Автор не робить із цього трагедії. Не робили цього й учасники зборів, які „з тупим самозреченням погодилися на це неминуче лихо (колекту)".

— В автора деколи само тільки зіставлення слів настроює читача на веселий тон. Ось той „пан меценас" був „старшим помічником молодшого формана".

— Так. І це належить до тих засобів, що зрушують наші звички, бо ми призвичаєні, що як хтось уже „старший", то таки справді старший, а не „помічник" і то ще в додатку в „молодшого формана". Сюди належить і таке речення із „Злощасного рукопису": „Розцвіта-

ла б ти, наша літературо, як маків квіт, коли б одні автори менше писали, а другі — більше їли."

— Але скажи мені, чи ті „довші та коротші, менше й більше веселі історії, в краю, на скитальщині і на гостинній землі Вашінгтона", що їх автор писав у роках від 1942—1952, не мають якоїсь тіні?

— Навіть сонце має свої плями, і навіть архитвори світової літератури написані, здається, на те, щоб критики вишукували в них всілякі вади. Ми гадаємо, що сам автор „Перелітних птахів" добре знає свої творчі можливості, і хотів би висловлювати свої літературні задуми з більшою силою слова.

— Що ти цим хочеш сказати?

— Тільки зарозумілий автор переконаний, що його твір абсолютно досконалий і що його не можна б інакше, а при цьому, може й краще написати.

— Уточнюйся, а то я нічого не второпаю з того, що ти сказав.

— Гадаю, що автор збірки „Циганськими дорогами" робив би сильніше враження, коли б пробував згущувати свої гумористичні засоби, скорочуючи одночасно розмір своїх оповідань, щоб вони були тим, що американці називають „короткими історіями". Не зашкодило б йому подбати й про гумористичні ситуації, бо це найвища форма гумору в літературних творах. Розуміється, що це пов'язане також із вибором сюжету. Він уже навіть так робить. Його „Резигнація пана Кораби" довга на шістнадцять сторінок, „Дерби в селі Закамарках" на 13 стор., але „Засейфували" мають тільки чотири, а „Добрий чоловік" вмістився на трьох.

— Невже коротше обов'язково краще?

— Не завжди, але бажано, щоб автор намагався так писати. В нас майже не пишуть таких оповідань, щоб їх можна було вмістити в одному числі часопису чи журналу. А дійсний письменник може дуже багато сказати на чотирьох сторінках. Стефаник умів це робити на двох або на трьох.

— Не всі ж можуть бути Стефаниками!

— Якби й інші автори так „важко" і з таким самокритицизмом писали, як великий майстер українського слова Василь Стефаник, то це вийшло б на користь для їхньої слави і нашої літератури.

— Але Стефаник дуже мало написав. Його твори вміщаються в одній книзі.

— Та ця одна книжка запевняє йому вічне місце на українському Парнасі. Ми знову віддаляємося від містера Ікера, а тут кінчається час нашої гутірки.

— Ще одна справа. Стефаник вживав говірки в своїх творах. Те саме любить робити й Керницький у деяких своїх оповіданнях із американсько-українського життя.

— Подібні факти існують і в кожній іншій літературі. Деякі автори, що писали говірками, здобули навіть світову славу. Тут значення має сила таланту, який автор проявляє в своїх творах.

— Але воно утруднює чужинцям читати такі твори.

— Коли чужинні перекладачі почнуть цікавитися нашою літературою, то тоді автоматично зникне й ця перешкода. Деколи наріччя таки потрібне в літературному творі. Прошу замінити в Стефаника говіркові форми літературними, і пропаде половина тієї сили вислову, яку мають Стефаникові твори.

— Закінчую так, як це зробив би й сам Ікер: „Велл, мені треба йти. Ґуд бай!"

До побачення! **Л. Луців**

Іван Дніпряк

РАНОК

На море неба проміньліг,
А потім — нижче й далі —
За синій небокрай побіг
Без горя і печалі;

Із світанкових парусів
Вже сонце випливає, —
Земля в оновленій красі
Цвіте, в піснях буяє . . .

ЧИЄЮ ДЕРЖАВОЮ БУЛО ВЕЛИКЕ КНЯЗІВСТВО ЛИТОВСЬКЕ?

У числах 2, 3, 4 й 5 білоруського наукового часопису „Вєда" знаний білоруський учений проф. Ян Станкевіч помістив свій короткий, але незвичайно змістовний нарис історії кривичів-білорусів. Продовжуючи концепцію білоруської історії таких істориків, як Ластовський, Пічета й ін., що зформувалася, між іншим, підо впливом схеми історії України М. Грушевського, Станкевіч включає всю історію Вел. князівства Литовського в білоруський історичний процес як зразок саме білоруської національної державности. Теоретичне обґрунтування своїх міркувань він подає в 2-му числі в окремій статті п. заг. „Якога народу гаспадарством било Вялікає Княства Літоускає?". Його відповідь на це питання така: з погляду етнографічного складу свойого населення Вел. князівство Литовське було державою білорусько-литовською, а від половини 15 століття до унії з Польщею в 1569 р. і українською, але з погляду його створення, національного характеру носіїв його державности воно було державою виключно білоруською. Саме ця частина історії Білоруси проф. Станкевіча пригадує українському читачеві, що наше суспільство все ще не має виробленого погляду на ці справи, не інтересується періодом української історії половини 14 століття та цілих 15 і 16 віків і зовсім не намагається збагнути суті українського історичного процесу тих часів. Українська історична наука, як і дуже ще слабо в нас розвинена історична публіцистика, незвичайно мало інтересувалася згаданою добою, маючи, очевидно, повні руки роботи деінде. Тому, хоч і вклад українців у вивчення історії Вел. князівства Литовського взагалі поважний (згадати б хоч велику, перестарілу тепер, але все ще цінну монографію В. Антоновича „Очерк истории В. Кн. Литовского", з укр. перекладом 1885 р., або студію проф. М. Чубатого про правне становище українських земель Вел. кн—ва Литовського в 14 віці, в Зап. НТШ, 1924-6 рр., чи цінну студію М. Ждана про литовсько-татарські відносини), все ще нема з українського боку такої студії, яка вказувала б на місце українців в історичному розвої цієї незвичайно інтересної державної будівлі, ролю українських земель та, очевидно, їх населення в цьому процесі та відношення між Вел. Князівством Литовським і укр. державницьким процесом. У нас усе ще говориться про литовсько-польську добу в нашій історії, а спроби вишукати щось позитивне для нас в історичному розвої цього князівства не виходять поза бліді й натягнені намагання величати її литовсько-українською державою.

Як відомо, в Вел. князівстві Литовському і його історично-політичній спадщині заінтересовані різні спадкоємці. Це поляки й росіяни, дарма що ані одні, ані другі не мали й не мають підстав. Проте, за винятком деяких російських авторів, вони й не пробують вважати Вел. князівство Лит. національною державою саме своїх народів. Далі — білоруські та литовські історики, яких погляд є простий, аж надто простий: білоруси твердять, що Вел. князівство Литовське — це, без сумніву, їхня власність, литовці, що саме їхня і тільки їхня. Погляди ці настільки суперечні та взаємозаперечні, що в великій мірі перестають бути науковими. Для ілюстрації можна подати, що сучасний амер.-литовський історик К. Юргела називає Україну „південна Литва", а Білорусь — „середня Литва"; з білоруського ж боку хоч би названий проф. Я. Станкевіч, людина, як відомо, дуже приязна українцям та проф. Укр. Вільного Університету, твердить, що під час існування Вел. князівства Литовського українці були політично й ідеологічно „асимільовані" білорусами, а ще перед тим, тобто до 14 віку, Київ (який, як він каже, одержав своє політичне значення в укр. житті роблено, бо властиво, був на периферії укр. території, тільки варяги чомусь саме там засіли, і звідси й його роля) нераз був завойовуваний (так саме й сказано: „завойовуваний") смоленськими або сіверськими білоруськими князями; ролі ж литовського елементу в історичному процесі Вел. князівства Литовського проф. Станкевіч, властиво, не визнає.

Осторонь стоять українські історики. Нема що казати, дотепер у нашої історичної науки, та й у самого суспільства, великого заінтересування цілою складною проблемою Вел. князівства не було. Грушевський у IV томі своєї „Історії України-Руси" прямо сказав, що елементом, який зрушив Литву були білоруси, а не українці і що роля останніх в цій державній формації другорядна, можна тільки говорити про історію укр. земель, які входили в склад Вел. князівства. Цей погляд, що добре об'єднував у собі наукові досягнення 50 літ тому з ідеологією тодішнього українського суспільства, тепер уже перестарілий. Існують познаки, що проти нього вже впродовж десятиліть витворюється реакція; і так, недавно померлий проф. Д. Дорошенко, в свойому двотомовому високошкільному курсі історії України, вже далеко глибше, позитивніше оцінює ролю України в рямцях Вел. князівства Литовського. А в найновішому здобутку української історіографії, в „Історії України" І. Холмського, автор так говорить про ті часи: „(Перебування укр. земель в межах Вел. князівства Литовського) давало укр. громадянству — його вищим (тобто політично активним) шарам — почування, що воно живе в своїй державі, своїм державним національним життям. Таке переконання витворювало в тодішніх діячів самопевність і відвагу в їх виступах . . . Українське громадянство у Великому князівстві було живучим творчим організмом, що шукав шляхів до поширення своїх життєвих умовин. Ці надбання з часів Вел. князівства залишились для українського народу політичним капіталом також на пізніші часи. Розвитку політичної ідеології козаччини не можна зрозуміти без традиції державности, яку Наддніпрянщина прожила у зв'язку з Великим князівством" (Ст. 132).

І хоч трохи вище, на стор. 124, І Холмський каже, що „литовська держава не була державою українською", він, очевидно, має на увазі сучасне, прецизне, формальне розуміння державности. Зайво казати, що з такого погляду Литовське вел. князівство не було теж ані білоруською, ні литовською державою. Щоб оцінити правильно етнічно-політичний характер Вел. князівства Литовського, треба найти підхід, який допоміг би поєднати сучасне з минулим, 15 вік з 20, та сучасні вимоги з давноминулою дійсністю. Дорогу до цього вкажуть відповіді на такі питання: 1) Звідки взялося, як повстало Вел. князівство Литовське? 2) Що дали всі три етнічні компоненти (литовці, білоруси, українці) Вел. князівству? Які були організаційні форми всіх трьох? 3) Як розуміли сучасні свій кожночасний політичний статус у Великому князівстві?

*

У нашій науці, а через те і в громадській думці, панує погляд, що Вел. князівство Литовське було продуктом східньої експансії литовського племени головно в 13 та 14 віках. Цей погляд, безсумнівно, правильний, алеж він надто вже однобічний; литовська ж експансія — це лише один з проявів процесу, який саме в цей час відбувався в Східній Европі, та й зрештою недовго перед тим в усій Европі; процесу консолідації февдальних етнічно-політичних одиниць та оформлення їх у відносно суцільні вже нації. Очевидно, що на місцях цей процес був узалежнений від льокальних геополітичних чи економічних умовин. Коли поглянути на територію Вел. князівства Литовського десь так у 1400 році, то буде видно, як довкола центру — півд.-західних волостей давнього князівства Полоцького, отже Городна, Новгородка та ін., згуртувалися майже рівним півколом прерізні, донедавна окремі, ба й ворожі одна до одної території. Де ж той спільний знаменник, той кристалізаційний пункт, що довів до цього процесу єднання? Їх три: нова — литовська своїм походженням династія (Мендовг, Гедиміновичі), новик у політичному житті Сх. Европи, не задивлена в минуле, але з широким поглядом у майбутнє; далі, спільна всім складовим частинам дер-

(Продовження на стор. 4)

Євген Онацький

ГОРОБЧИКИ МІЖ ГАРМАТАМИ

(Нарис італійського кореспондента)

Про „горобчиків між гарматали", себто про українських дітей на італійсько-московському фронті в Україні написав простору кореспонденцію Рауль Радіче до мілянського „Іль Корієре делля Сера" з 21 лютого 1942 р.

Італійський кореспондент констатує насамперед, що „чи то в наслідок великих просторів, які утруднюють масове виселення, чи то в наслідок такої уже своєї вдачі", значна частина населення залишається по своїх хатах, і то навіть по таких селах, що опинилися на передній лінії бойового фронту.

„В усіх цих маленьких житлах, по бідних хатках та хижках, залишаються жінки, багато старих людей, кілька чоловіків дорослих і — сила дітей."

Дорослі якось чимсь торгують, головно обмінюють одні речі на інші, обслуговують вояків, що живуть у своїх хатах і, коли починається бій, поводяться так, ніби його не помічають. Живуть надією, що „якось то воно Бог дасть!"

Але діти живуть інакше.

„Чи то в них уже виробилося таке розважне відношення до життя, чи то їхнє життя було ще занадто коротке, щоб дозволити їм пізнати різницю між станом миру і станом війни, але все те, що відбувається навкруги їхніх хат і перед їхніми очима, здається їм цілком натуральним. Війна для них ніби не існує, або, краще сказавши, нічим особливим не вражає. Свіжість їхнього життя ще не підмінована відчуттям неминучого кінця, ані свідомістю можливої смерти, — тому ніщо їх не турбує, ніщо їх не жахає. Військові події розбурхують у них хіба тільки фантазію — у підлітків, викликають цікавість молодших і розпливаються в безневинності найменших".

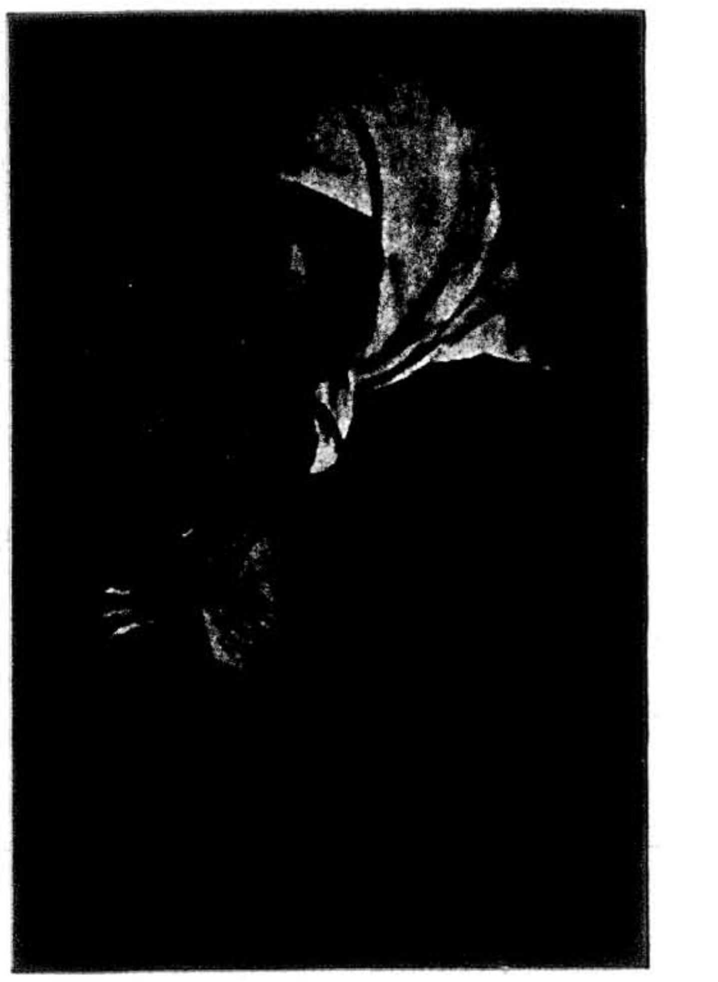
„Я не знаю, — зауважує далі італійський дописувач, — чи де коли в історії відбувалися події в таких розмірах і в таких обставинах, але стверджую, що постійна присутність дітвори на українських бойових лініях і в безпосередньому запіллі нас дуже вражала. По всіх усюдах ви знаходите цих дітей — вранці, в пообідні години і пізно ввечорі, аж до заходу сонця. Закутані й замотані, як тільки холод робиться трохи милосерднішим, вони виходять гуляти з своїми малими санчатами. Де тільки є яка дзеркальна поверхня замерзлої води чи яка трохи більша калюжа, вони вже там цілими зграями, бігають, сковзаються одне за одним, штовхаються і весело падають на льоді. Кожний вояк завжди вабить їх до себе, — хто б він не був, — чи то вартовий, що чатує коло найбільш висуненої на фронт хати, чи то звичайний собі новобранець, що шукає свого відділу. Вони обережно наближаються і нав'язують знайомство. Відомо, що всі хлопці — мілітаристи: одностої їх зачаровують, а всяка зброя гіпнотизує. Та, залишаючи цей войовничий інстинкт на боці, вони відчувають, що солдати їх люблять, і в Україні спільне життя їх навчило, що від солдатів все можна щось дістати: чи то шматок пожаданого білого хліба, чи то рештки з консервного пуделка, чи грудочки шоколяди.

„Через деякий час ми, зрештою, зрозуміли, що наше здивування щодо постійної присутности дітей на фронті не має логіки і походить саме з того, що ми загубили оту свіжість душі, як і більшість дорослих. Так само ми перше дивувалися величезним масам горобців, що літають над українськими полями, скачуть перед хатами, по городах, по снігу, — кругленькі, веселі й пружні, — не звертаючи уваги на важке літання ґав, які час від часу теж здіймаються в повітря і наповнюють його своїм зловіщим кряканням. Спостерігаючи їх наївну ґрацію, мимоволі виникало у нас питання, що ним звичайно докоряється нерозважним: „Ну, і чого ви тут шукаєте? Вас ще тут бракувало!"

„Але горобці весело цвірінькали, бо там, де росли хліба літом, все знайдеться щось і зимою. Отже нема нічого дивного і в тому, що діти з'являються там, куди штовхає їх їхня вдача, цікавість, бажання і надія. Нема нічого дивного в тому, що нараз бачиш, як вони з'являються поміж гарматами, вдвійку, втрійку, маленькими зграйками. Дехто з них, будьте певні, має потаємну надію, що от-от у їх присутності розпочнеться бій або що бодай яка гармата почне стріляти. Іноді з'являється тільки один хлопчик, — хлопчик, що віддалився від інших і прийшов сам-один, — може бути, з надією, може бути, із страхом, але з душею, готовою на якусь пригоду, що в ній він може стати головним героєм чи глядачем, — пригоду, що була б виключно його особистою, без потреби ділитися нею з кимсь іншим, — пригоду, що набирала б ваги і значення саме тому, що відбувалась би без зайвих свідків. Потім, увечорі, вони вертаються додому. З'являються на порозі кімнати, зайнятої вояками, що починають до них говорити незнаними словами, але що їх зміст ловлять вони з інтонації, з рухів руки, з виразу очей; дивляться на тарілки, на склянки, на ложки, на пляшки, — дивляться, як ті горобчики, що вишукують зернятка; дивляться такими великими й уважними очима, вони знають, як і горобчики, що якась крихітка для них усе знайдеться, — якась крихітка, що дасть їм потім щасливий сон. А вночі, коли розпочинається бій, якого вони так ждали, вони всі сплять. Не будить їх ані неспокій дорослих, ані вибухи бомб, ані такання скорострілів, — що найбільше, перевернуться вони в своїх убогих ліжках на другий бік, не розплющуючи очей, поворушивши на хвилю вустоньками в короткому віддиху, і знову заснуть, підклавши ручку під голову.

„Скільки разів, дивлячись на їхні рожеві личка і слухаючи їхній віддих при світлі каганця, я відчував, як мені повертається нормальний пульс серця зіпсованої життям людини, нездатної вже залишатися спокійною при думці, що, зрештою, якась там бомба не наближує нас до смерти більше, ніж всякий інший мент нашого життя.

„І скільки разів у дні перепочинку, коли лють війни ущухала, відчував я, що діти, як найчистіша частина життя, були й найчистішою частиною війни. Вони приймають її як щось неминуче, несвідомі того, що покутують за гріхи своїх батьків, віддаючись цілком тільки інстинктові життя, якого вони — нова енергія і невичерпне джерело, — чиста, прозора вода, що тече серед каламуті, залишаючись далі чистою . . .

Молода українська мати. („Корр'єре ді Наполі", 16/XII 42 р.)

„Їхні лиця залишаються в моїй пам'яті, як окремі строфи гарної поезії, що її пам'ять не змогла всю затримати. Ніколи не забуду я дитини, що в одній трагічній вулиці Львова, тоді пустельного, на руках жінки всміхнулася мені і помахала мені ручкою; ані дітей в Кременчуці, які кликали солдатів, барабанячи пучками в шибки вікон, ані хлопчика в Полтаві, який дав мені дорогу і — не знаю, чому — заплескав мені, коли я пройшов повз нього.

„Але особливо ніколи не забуду я двох дітей і матері, що кілька днів тому упросилася до нас до вантажного поїзду, яким ми верталися в запілля. Був уже вечір, і на станції, що її назви тепер не пригадую, якась жінка з'явилась перед нами, прохаючи, щоб ми її підвезли, вже не знаю куди. Вона мала на руках одну маленьку дитинку, а другу, трохи більшу, тримала за руку. Солдати допомогли їй влізти до вагону і дали їй місце в кутку. Жінка мала з собою коца і пляшку, і тому що старший хлопчик хотів спати, розіслала коца перед собою і, поклавши дитину на нього, загорнула її в нього цілковито, зробивши ніби якийсь пакунок, залишивши вільним тільки обличчя. Взявши меншу дитину знову на руки, вона нахилялась постійно над хлопчиком, все йому усміхаючись. Хлопчик щось говорив; вимовляв „мама" і час від часу казав „води", і жінка брала пляшку, щоб дати йому трошки води.

„Я був у дорозі уже 20 годин. Не зважаючи на розпалену пічечку, було холодно, і я відчував порожнечу в шлунку. Я взяв шматочок хліба і почав жувати. Але нараз, при світлі свічки, побачив, що жінка дивиться на мене, і очі їй блистіли вже мені знайомим блиском. Тоді я одрізав скибку хліба, і жінка прийняла її від мене з янгольською усмішкою. Але, замість їсти, вона її поклала коло себе. Я подумав, що вона хоче з'їсти його пізніше. Але незабаром я почув, що хлопчик стогне, — не знаю, чи то від страждання, чи то від задоволення. Мати нахилялася над ним, як на початку подорожі, і ніби його пестила. Придивившись ближче, я помітив, що вона тулила свої вуста до дитячого рота і так її годувала. Час від часу вона відтуляла вуста і починала жувати шматочок, якого хлопчик нетерпляче домагався, а потім ссав той хліб із вуст матері. І усе усміхалася.

„З усіх дарунків, що я мав у житті, ніякий не видавався мені тоді дорогоціннішим — не той дарунок, що я його дав, а той, що одержав за нього в відплату — той образ материнської любови" . . .

(Продовження з стор. 3)

жави традиція, культурна й політична спадщина, одна, так би сказати, державна техніка (варто звернути увагу, що тільки й виключно тільки колишні волості Київської держави входять у склад Великого князівства Литовського; така чисто литовська земля, як Жмудь, туди, властиво, не входила, аж до 1413 року, та й потім усе стояла осторонь; сумежна Молдавія — теж ні, хоч молдавським господарем і був коротко подільський князь литовської династії Коріятовичів Юрій), і останній елемент об'єднання — геополітичні умовини й залежний від них натиск ззовні: татари з півдня, німці в різних варіянтах з півночі, поляки з заходу, росіяни з (півн.) сходу. Ось той чотирикутник, у межах якого формується Вел. князівство Литовське. Натиск ззовні, в парі з економічними мотивами, сприяли тому, що когезійні сили перемогли адгезійні (вийняток — Галичина) — і, властиво, увесь захід давньої Київської великодержави опинився в складі Вел. князівства Литовського. Через те також так довго не повставали два чи й три різні центри тяжіння в рямцях Вел. князівства, тобто, не було виразного поділу на етнічні складові компоненти литовський, білоруський та український. Через те ж таки й Вел. князівство не було державою національною (литовською чи білоруською в сучасному сенсі), але багатонаціональною, спільною власністю своїх політично чинних співгромадян. Воно виросло з тодішньої політичної коньюнктури, завдяки тим великим і живучим політичним силам, що, по розкладі Київської держави, винищували одна одну, але врешті зуміли найти собі новий кристалізаційний осередок в литовській династії.

П. Грицак

(Далі буде)

Мґр. В. Луців

УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ПОДІЇ В „ЕНЕЇДІ" КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Біографічні дані про І. Котляревського, свідчать, що автор „Енеїди" добре знав історію України і питання про написання рідної історії дуже його турбувало. Перший український історик Бантиш-Каменський у своюму листі до Котляревського дякує тому за цінні й цікаві відомості історичного характеру. Із спогадів І. Срезневського знаємо, що письменника дуже цікавила справа писання української історії. „Коли ж ми дочекаємося історичного описання Малоросії, її достойного?" — питався він Срезневського. Опісля, погоджуючися з тим, що написати її тепер не можливо, він „висловив", як пише Срезневський, чого їй ще бракує. Видно було, що він пильно стежив за станом опрацьовування матеріялів.

Котляревський був свідомий український патріот, і через те він у своїй „Енеїді" порушує питання, зв'язані з історією України, з рідним народом і з його ворогом — Москвою. Пишучи в першій частині „Но греки, як спаливши Трою" (1 — 5), він, очевидячки, не думав про мітичний переказ, що його використав Верґілій, а про недавнє (в 1775 р.) зруйнування Січі, доконане з наказу цариці Катерини II.

В частині третій сказано, що Еней звелів „троянцям" співати пісень, і вони „про Сагайдачного співали, либонь співали і про Січ", а далі „Полтавську славили Шведчину". Знаємо, що Петро Конашевич-Сагайдачний, гетьман Запорізького війська, допоміг Польщі 1618 р. побити москалів. Запоріжці, про яких згадує автор, не раз залили Москві сала за шкуру, і тому Москва зруйнувала Запорізьку Січ. Автор найвиразніше пише про те, що троянці „Полтавську славили Шведчину". Виринає питання: чому славили? Тому, що гетьман Іван Мазепа розірвав зв'язок з Москвою. І хоч заплатив за це дорогою ціною, бо програв під Полтавою, але його спроба визволитися від Москви, попри намагання Москви зробити його зрадником, жила в серцях народу. Що так, а не інакше треба розуміти ці слова Котляревського, про це свідчить ще згадка про те, „як під Бендер'ю воювали, без галушок як помирали, коли як був голодний год." Про Бендери автор згадує тому, що під час другої турецької війни, року 1789, коли Потьомкін здобув цю басарабську твердиню, козацтво гинуло від голоду й пошести.

Про Полтавську битву, а тим самим і про гетьмана Мазепу Котляревський згадує декілька раз.

В тій же третій частині, в 81 строфі, сказано: „Давно живу на світі я. При Шведчині я дивувала". Після цього згадано інші лиха того часу, що сталися по полтавській поразці, а саме: напад татар 1735 р., налети сарани, що спустошала українські землі в 1748 і 1749 р.р. Слід відзначити, що тоді, як сказано в хроніці, на боротьбу з сараною виведено в поле всі козацькі полки.

У строфі 124 сказано: „Були там військові, значкові і сотники, і бунчукові, які правдиву жизнь вели".

З історії знаємо, що значкові й бунчукові товариші, це були старшинські кадри, носії української державности. Очевидячки, авторові симпатії з ними, бо вони по смерті одержали в нього відповідну нагороду.

Можна думати, що в цілій четвертій частині „Енеїди" заховано глибокий зміст. У ній мова йде про гетьмана Мазепу і війну з царем Петром. Роля Латина дуже нагадує ролю гетьмана Мазепи, який дипломатично вів переговори із шведами, але не звірявся з тим своїм найближчим. У всякому разі від 96-ої строфи аж до кінця Котляревський розказує про козацький устрій часів Мазепи.

У строфі 102-ій виразно згадано: „Так вічной пам'яті бувало у нас в Гетьманщині колись" і перелічено „славнії полки козацькі — Лубенський, Гадяцький, Полтавський".

З історії знаємо, що гетьман Мазепа дав своєму протекторові й союзникові зразу 7,000 козаків, а до Батурину як залогу призділив свої чотири прибічні полки й частини трьох полтавських полків під проводом полковника Чечеля та генерала Кеніґсека. Три українські полки Миргородський, Лубенський і Прилуцький не послухали в жовтні 1708 р. царського наказу перейти Десну і з'єднатися з російським військом.

З наведеного бачимо, що Котляревський згадує саме ті полки, які залишилися вірні Мазепі.

Строфа 123 має пояснення: „Було полковник так лубенський колись к Полтаві полк веде, під земляні Полтавські вали (де шведи голови поклали) Полтаву — матушку спасать; пропали шведи тут прочвари, пропав і вал — а булевари досталось нам тепер топтать".

В строфі 4-ій п'ятої частини, Евріял каже: „З тобою рад в огонь і в воду, на сто смертей піду з тобою. Мій батько був сердюк опрічний, мовляв (нехай покой му вічний): „Умри на полі, як герой." Знаємо, що сердюки це була прибічна ґвардія гетьмана Мазепи — найкращі і найвідважніші війська.

Щоб не розпорошуватися при менших згадках, перейдемо до строфи двадцятої, частини шостої, де автор каже: „Пора спуститись до землі і стать на Шведськую могилу, щоб озирнуть военну силу і битву вірно описать". У Шведській могилі (шість кілометрів від Полтави) поховано 1345 московських вояків, що згинули в боротьбі. На селах, які перелічує Котляревський і в яких відбувалися важливі події під час боротьби з царем Петром, не будемо зупинятися. Згадаємо ще поєдинок Енея з Турном в строфі 155-ій, де сказано, що Турн був „бувалий, здатний, тертий жвавий такий, як був Нечеса-князь". Князь Нечеса — це фаворит цариці Катерини II князь Потьомкін.

Цариця рішила зліквідувати Запорізьку Січ, але деякий час дипломатично прикривала свої заміри. Потьомкін був найвпливовішим діячем в уряді Катерини і йому якраз припала ця роля. Він записався до Січі під іменем Грицька Нечеси. Після ліквідації Січі і утворення Чорноморського війська він прийняв титул „великого гетьмана козацьких, Катеринославських та Чорноморських військ."

Крім наведених згадок про Полтавську битву та змагання гетьмана Мазепи, в „Енеїді" є ще багато іншого історичного матеріялу, що відноситься до Гетьманщини й до Запорізької Січі.

В частині другій (строфа 20-та) автор каже: „Убраний так, як компанієць". Компанійці — це легка кіннота, якою особисто командували гетьмани при кінці XVII і у XVIII ст.

Пребагатий опис козацького одягу знаходимо в багатьох місцях. Ось, наприклад, у частині IV: „Не ті се, що в цвітних жупанах, в кармазинах або сап'янах".

В „Енеїді" є також багатий опис козацької зброї. „Для сильної армії своєї рушниць, мушкетів, оружжин наклали повні гамазеї гвинтівок, фузій без пружин, булдимок, флинт і яничарок, а в особливий закамарок списів, пік, ратищ, гаківниць. Були тут страшні гармати" (част. IV, строфа 103). „Не мали палашів, ні шабель" (част. IV, строфа 106).

Згадане не вичерпує всього матеріялу, але й цього досить, щоб зрозуміти патріотичну цікавість І. Котляревського до історії рідного народу.

ВИРОБИ СИНТЕТИЧНОГО ВОЛОКНА З ОРГАНІЧНИХ РЕЧОВИН

Від непам'ятних часів люди користувалися волокном різних рослин та шерстю деяких тварин для виробу тканин та одежі. У декількох дуже старих записках знаходимо згадку про продукцію шовку в Китаї. Із дослідження віку цих записів учені дійшли до висновку, що шовк був знаний китайцям ще п'ять тисяч років тому. Археологічні розкопи в Малій Азії виявили, що ще за чотири тисячі років до Христа люди користувалися вовною. Із писань грецького історика Геродота видно, що за п'ятсот років до початку нашого літоліку населення Індії ткало одяги з бавовни. Та за найстарше з усіх текстильних волокон треба вважати, либонь, волокно льону, що його вживали в Европі ще за кам'яної доби. Довгу історію мають за собою й інші природні волокна, як от конопля, рамія, волокно з азбесту. Із факту, що всі ці волокна залишилися у вжитку аж до наших часів, виходить, що впродовж цих довгих сотень і тисяч років людство не могло знайти ліпшого матеріялу на одяг як той, що його дає природа.

Проте й думка про роблене волокно зродилася теж досить давно, правдоподібно, із наміру знайти матеріял, подібний до дорогого орієнтального шовку. Отож приблизно триста років тому англійський природознавець і дослідник Роберт Гук, спостерігаючи, як гусінь шовковика, снує тонесеньку ниточку шовку, записав, що варто було б винайти якусь клейку речовину, яку можна б витягати в нитки, що згодом твердли б. Думка була варта уваги, але здійснити її ще довго не можна було за браком клейких речовин із потрібними властивостями. Тільки через двісті років після Гука, коли бурхливий розвиток органічної хемії дав дослідникам цілу низку нових хемічних матеріялів, почалися досліди над витворенням імітації шовку. У висліді вже в другій половині минулого віку появилися в різних країнах перші патенти на роблене волокно, що виглядом нагадувало шовк. У цих винаходах вихідним матеріялом була целюльоза, природний продукт, що його можна добути з дерева або соломи і що з неї побудовані й рослинні волокна. Ці початкові виробничі процеси були такі технічно недосконалі та дорогі, що продукція волокна в практиці була не вигідна. Допіру під кінець століття французький хемік граф Шардоне, поліпшивши методи попередніх винахідників, заснував першу фабрику робленого волокна, що його названо робленим шовком. Тканини із цього нового волокна зробили справжню сенсацію на світовій виставці в Парижі 1889 року.

Великий успіх виробництва Шардоне заохотив винахідників до дальших дослідів, а це дало нові поліпшені способи продукувати волокно із целюльози, способи, що згодом витиснили в промисловості методу Шардоне. Два із цих способів і тепер широко вживані в індустрії. Два роди волокна, що їх тепер продукують, знані в Америці як віскозний рейон (viscose rayon), званий теж коротко „рейон" та ацетатний рейон (acetate rayon), званий теж коротко ацетатом. У Німеччині ці роди волокна донедавна звали Kunstseide — роблений шовк. Але два роки тому і там запровадили нову назву „Reyon", мабуть, для того, щоб зазначити, що це не „ерзац" природного шовку, а окремий матеріял із своїми властивостями. Про зріст популярности „рейону" та про розмір його продукції хай свідчить факт, що останніми роками текстильна індустрія Америки зуживає більше „рейону", як вовни, а супроти природного шовку „рейону" вживають більше як у двадцять раз.

Тоді якщо виріб рейону базується на рослинній сировині, то інше роблене волокно, що появилося на текстильному ринку — лянітоль, виробляють із тваринної сировини — казеїна. Хемічно казеїна — це білковина, головний складник сиру; добувають її з „пісного" молока. Лянітоль вперше випродуковано в Італії 1935 року. Економічна блькада Італії під час війни в Абесінії пришвидшила дальший розвиток і продукцію цього волокна. Через два роки пізніше Німеччина, що хотіла тоді економічно унезалежнитися, теж почала продукувати казеїнове волокно під назвою тіоцель і тіолян. Мінус казеїнового волокна в тому, що його виробляють з дорогої сировини — молока. Крім того, лянітоль не дорівнює якістю вовні. Тим то в Америці, де продуковано казеїнове волокно під назвою ерелек, відмовилися від виробу цього волокна ще в 1950 році, а натомість стали виробляти інше протеїнове (білковинне) волокно, що зветься вайкера (vicara). Вайкеру продукують із зеїну — білковини, що її добувають із насіння кукурудзи.

До групи роблених протеїнових волокон можна віднести ще ардиль — волокно, продуковане в Англії з білковин земляних горіхів (peanuts). Успішні досліди провадяться теж із волокном із білковини сої та з деяких водоростів.

Інж. А. Вовк

М. Зощенко

ЛАЗНЯ

(З совєтського побуту)

Кажуть, громадяни, в Америці лазні чудові. Туди, наприклад, громадянин прийде, скине білля до окремої шухляди та й піде собі митися. А турбуватися й не подумає, що, мовляв, украдуть чи пропаде, номерка навіть не візьме.

Ну, може, який турботливий американець і скаже лазникові:

— Ґуд бай, мовляв, доглянь.

Ото й усе.

Помиється американець, назад прийде, а йому чисте білля подають — випране й попрасоване. Підштаники зашиті, вилатані. Лахва!

А в нас лазні теж непогані. Тільки гірші проти американських. Проте митися можна.

У нас тільки з номерками лихо. Минулої суботи я пішов до лазні (не їхати ж, думаю, до Америки), — дають два номерки. Один на білля, другий на пальто й шапку.

А голій людині де номерки діти. Просто кажучи — нема куди. Кишень немає. Тільки живіт та ноги. Клопіт та й годі з тими номерками. До бороди ж не причепиш!

Ну, прив'язав я до ніг по номерку, щоб не враз погубити. Увійшов до лазні.

Номерки теперечки на ногах теліпаються. Ходити прикро. А ходити треба. Бо ряжка потрібна. Без ряжки яке миття? Морока тільки...

Шукаю ряжку. Дивлюсь, один громадянин у трьох ряжках миється. В одній стоїть, у другій довбешку*) свою намилює, а третю рукою притримує, щоб не поцупили.

Потяг я третю ряжку, хотів, між іншим, узяти її собі, а громадянин не випускає.

— Ти що ж це, — каже, — чужі ряжки крадеш? Як торохну тебе ряжкою межи очі — не зрадієш.

— Не царський, кажу, режим ряжками торохкати. Егоїзм, кажу, який. Треба ж, кажу, й іншому помитися. Не в театрі, кажу.

А він задом повернувсь і миється.

„Не стояти ж, — думаю, — над його душею. Теперечки, думаю, він навмисне три дні митиметься."

Пішов далі.

Через годину дивлюсь — якийсь дядько заґавився, випустив із рук ряжку. По мило нагнувся чи замріявся — не знаю. А тільки я тую ряжку собі взяв.

Теперечки й ряжка є, а сісти нема де. А навстоячки митися — яке миття? Морока тільки.

Добре. Стою стоячки, держу ряжку в руці, миюсь.

А навколо, батечку мій, перуть самотужки всі. Той штани пере, той підштанки тре, третій ще щось викручує. І гамір такий стоїть від прання — митися неохота. Не чуєш, де милом треш. Морока тільки.

„Хай їм, — думаю, — абищо. Дома доміюсь".

Іду в сіни, де видають на номерки білля. Дивлюся — все моє, штани не мої.

— Громадяни, — кажу. — На моїх отут дірка була, а на цих онде.

А лазник і каже:

— Ми, каже, на дірки не приставлені. Не в театрі, каже.

Добре. Надіваю ці штани, йду по пальто. Пальта не видають — номерка вимагають. А номерок я на нозі забув. Роздягатися треба. Скинув штани, шукаю номерка, а його кат-ма. Мотузочок тут, на нозі, а папірця немає. Змився папірець.

Подаю лазникові мотузок — не хоче.

— На мотузок,—каже,—не видаю. Це каже кожний громадянин набере мотузків, — і пальт не настачишся. Зажди, каже: коли публіка розійдеться, — видам, що залишиться.

— Братіку, а як дрантя залишиться? Не в театрі ж, кажу. Видай, кажу, за ознаками. Одна, кажу, кишеня драна, другої немає. Щождо ґудзиків то, кажу, верхній є, а нижніх не передбачено.

Видав таки. І мотузка не взяв.

Одягнувсь я, вийшов на вулицю. Кинувся — мила нема: у лазні забув.

Вернувся знову. В пальті не впускають.

— Роздягайтеся, — кажуть.

Я кажу:

— Я, громадяни, не можу втретє роздягатися. Не в театрі, кажу. Видайте тоді хоч вартість мила.

Не дають.

Не дають — не треба. Пішов без мила.

Звичайно, читач може поцікавитись: яка це, мовляв, лазня? Де вона? Адреса?

Яка лазня? Звичайна. Котора за гривеник**).

Переклав **Н. Шербина**

---

*) Голову.

**) Російська монета, десять копійок.

ЗАХІДНІ ІНТЕЛЕКТУАЛИ ПРОТЕСТУЮТЬ ПРОТИ ПРАЗЬКОГО ПРОЦЕСУ

Конґрес оборони свободи культури надіслав до Об'єднаних Націй на ім'я генерального секретаря протест проти празького процесу. У вступі, зверненому до всього культурного світу, конґрес відзначає, що „вже 20 років жахливі процеси періодично супроводжують криваві чистки в комуністичних країнах. На цей раз у Празі, в серці Европи, потоптано елементарні права людини на гідність, правду й справедливість". Далі конґрес підкреслює вийняткову важливість „празького процесу, який відбувся в країні Томи Масарика й Бенеша, що їх політичні й культурні традиції, господарські й соціяльні традиції — це традиції Заходу ... Не менш важлива поява сіонізму серед пунктів обвинувачення ... Так під іншим виглядом знов з'являється на европейській сцені найгидша з політичних брехень нацизму — антисемітський расизм. Цей антисемітизм ... надає празькому процесові характер драматичного епізоду психологічної підготови війни."

Конґрес вимагає від ОН розслідувати умови, в яких відбувся празький процес, як і інших подібних процесів, на підставі вимог хартії ОН (охорона миру, міжнародної безпеки й основних людських прав) та світової деклярації прав людини, ухваленої 10 грудня 1948 р. на загальних зборах ОН.

Протест підписали видатні західні діячі науки й культури: Джон дос Пасос, Джемс Ґ. Фаррел, Жан Геено, Сідней Гук, Юліян Гакслі, С. де Мадарьяґа, Ґабрієль Марсель, Тьєрі Моньє, Франсуа Моріяк, П. Монат, Дені де Ружмон, Бертран Рассел, Іґнаціо Сілоне, Аптон Синклер, Стефен Спендер.

Цей тюлень в лондонському зоопарку любить вискакувати із ставу, коли йому хтось із глядачів кине шматок риби. Після того він показує всякі трюки та робить глядачам поклін, коли вони виявляють йому свої похвали.

Д-р Ростислав Сочинський

НОВИНИ З МЕДИЦИНИ

Медична освіта для народньої оборони

Усі студенти першого року медицини Іллінойського університету мусять брати участь в медичних курсах народньої оборони. В цьому академічному році державні чинники призначили 15,000 долярів на покриття коштів цієї програми. Подібні курси зорганізовано також у високих медичних школах інших стейтів. Студенти вивчають хірургічну техніку наглих випадків, модерне лікування наслідків радіоактивної енергії тощо.

Цукор у жувальній ґумі

Тим особам, що додержуються дієти для зменшення надмірної ваги тіла, мабуть, буде цікаво знати, яку кальорійну вартість має жувальна ґума. Цукор, що покриває одну плитку такої ґуми, містить у собі 10 кальорій. Ця невелика скількість не має великого значення навіть у дуже суворій дієті для схуднення, зате грає поважну ролю в дієті діябетиків, себто людей хворих на цукрову сечовиснагу. Вага цукру в одній плитці — 2½ грама, еквівалент четвертини склянки помаранчевого соку. З погляду гігієни зубів цей цукор — також немалий шкідник. Під впливом бактерій, які постійно перебувають у роті, цей хемічно нескладний вуглеводень, дуже швидко ферментує і витворює києлоти, які нищать емаль зубів, а через це зуби швидко псуються.

Кримінальні аборти

Коли лікар веде докладні записки у своїй щоденній практиці, він може зібрати цікавий статистичний матеріял. Цими днями данський жіночий лікар д-р Далерун опублікував у медичній фаховій пресі висліди його чотирирічних спостережень, початих у 1948 р. Вони охоплюють не тільки його пацієнтів, але й жінок, що відмовились від його ординації без обслідування, довідавшись, що він не робить недозволених абортів. З 164-ох вагітних жінок, 84 були незаміжні. З цього числа, переважно здорових жінок тільки 35 виявили радість з приводу майбутнього материнства. З 48 вагітних жінок, лише в п'ятьох зроблено леґальний аборт, бо на це були медичні підстави. Інші 43 припинили вагітність своїми засобами, або за допомогою деяких лікарів, т. зв. професійних кримінальних акушерів. Ці аборти роблено здебільша в приватних помешканнях, а не в лікарнях. Записки д-ра Далеруна були такі сумлінні, що він мав змогу опублікувати довгий список пропонованих йому за послуги подарунків.

Смертність від заразливих недуг

Дев'ять найважливіших заразливих недуг спричинили смерть 2,710 мешканців стейту Іллінойс на протязі перших шести місяців 1952 року. Цих самих дев'ять недуг відповідальні за 2,724 випадки смерти у першій половині 1951 р. Запалення легенів довело до 1377 випадків смерти, туберкульоза до 909, сифіліс вбив 261 особу, інфлюенца — 80, менінґіт (запалення мозкових оболонок) — 59, кір — 20, дитячий параліч — 7, кашлюк (коклюш) — 5, різачка (дифтерія) — 1.

Тютюн — причина недуг

У Балтиморі зроблено порівняльні досліди над курцями з недугами вінцевих кровоносних судин серця та відповідною контрольною групою некурців. Статистична аналіза здобутих цифр показала: а) безперечне співвідношення вінцевих недуг серця до тяжкого куріння (більше як 20 цигарок денно); б) відносно низький середній вік (54,6 років) тяжких курців з цими недугами. Обсяг недуг вінцевих артерій серед тяжких курців був майже вдвоє більший, як серед некурців. З цього висновок, що куріння тютюну спричинює поставання таких недуг і скорочує вік таким хворим.

ВЛАДИВОСТОК

Владивосток — одно з найбільших міст зеленої України, прекрасний порт, розташований у центрі існуючих і можливих морських та суходолових шляхів. Він уже не раз відігравав велику історичну ролю.

Цей порт відкрили англійці в 1855 р. і назвали його на пошану одного з старшин цієї експедиції портом Мея. Затоку біля Владивостоку англійці назвали затокою ім. Вікторії. Англійці ж обслідували береги цієї затоки та склали карти їх місцевостей, хоч перед тим вивчали їх і французи.

Просунення росіян від Амуру на південь, вздовж берегів Татарської протоки, почалося в середині минулого сторіччя, після того, як були засновані Петровськ (в 1849 р.), Миколаївськ над Амуром (в 1857 р.). В 1860 р. були окуповані порти Мей та Посьєт.

Ми маємо цікаві описи околиць Владивостоку з років 1862/3, що їх зробив Дж. М. Канні, англійський моряк (наприкінці 1864 р. він доповідав про ці місцевості на зібранні відділу Азійського королівського товариства в Шанхаї). У цій доповіді він ділиться своїми враженнями з подорожів вздовж берегів Московської Манджурії, як він називає Приморщину (Зелений Клин).

Порт Владивосток, як його після окупації назвали росіяни, мав тільки яких 20-30 будівель, землянок, хат, де жили солдати, моряки, троє чоловіків-селян та дві жінки (ці п'ятеро з каторжан). Був ще старий священик, що пройшов від Басарабії до Зеленого Клину. Комендантом порту був ляйтенант Бурачок, що мав добру освіту та знав французьку мову.

В порту Посьєт комендантом був кап. Черкаський, теж людина освічена, він вивчив анг. мову з газети та склав власний словничок. Прізвища обох комендантів свідчать, що вони походили з України. Невелика кількість селян жила поблизу цих двох портів, всі з колишніх каторжан, здеморалізовані, ледарі й п'яниці, а „жінки їх ще гірші".

Порт Владивосток швидко розвинувся, бо став центром для сполучення з портами Чорного моря, особливо після перенесення сюди морського порту з Миколаївська (в 1872 р.). 1876 року порт переіменовано на місто, а 1889 року він став фортецею. Будувати фортецю почали наприкінці минулого сторіччя, перед першою світовою війною мала вона два пояси фортів та значні укріплення для фльоти на о. Руськім. Але пізніш все це було занедбано. Тільки від 1930 р. большевики знов почали відбудовувати фортецю, і тепер вона має аеродром (летовище), базу для підводних човнів у затоці Новик. Відновлено також доки для ремонту морських кораблів та інші військові й морські споруди.

Але технічно порт у Владивостоці ще й досі погано устаткований, більшість праці виконується людською силою. Та й те з технічного устаткування, що є, взято з Східньо-китайської залізниці, що її загарбали були большевики в 1924 р.

Населення Владивостоку зростало так: в 1897 р. було його 21,000, в 1916 — 97,500, в 1923 р. — 99,000, в 1926 р. — 107,980, в 1939 р. — 206,432, тепер уже 250,000.

До революції 1917 р. у Владивостоку були Східній інститут, морська школа та декілька середніх шкіл. Большевики перетворили Східній інститут на університет, відкрили декілька технікумів та інших спеціяльних шкіл.

В житті українців Далекого Сходу Владивосток відігравав і відіграє велику ролю. Це через нього здебільшого переселялись на „Зелений Клин" українські селяни, бо він впродовж більш як 50 років був кінцевим пунктом довгої морської подорожі від Одеси до Далекого Сходу. Пізніше він став центром українського культурно-політичного життя на Далекому Сході. Від 1905 року там існував таємний український політичний гурток, що мав на меті розвивати національне життя українських переселенців. Дмитро Боровик видавав тут перший на Далекому Сході український часопис „Українець на Зеленім Клині". Під час революції 1917 року і за Далекосхідньої республіки українці розвинули тут свою культурну й політичну діяльність, коли був створений і працював Український далекосхідній секретаріят на чолі з Ю. Мовою-Глушком...

Вагу Владивостоку для українців збільшує той факт, що в південній Приморщині (це властивий Усурійський край) українці живуть найгустіше, по селах їх до 80%.

І. Світ

ПИСЬМО — ЦЕ ДЗЕРКАЛО

Так, письмо — це дзеркало, що в ньому фахівець може відчитати вашу хворобливість, риси вашого характеру, про які ви, може, й самі нічого не знали. Після років скептичного ставлення до графології, лікарі мусіли таки згодитися, що вони можуть чимало довідатися з письма пацієнта. Ті самі вчені, що ще недавно ставили графологію на той самий рівень, що й ворожіння на бобах, тепер дедалі частіше починають використовувати досліди письма в своїх діягностичних процедурах.

Графологічний діягноз дає відомості про головні риси характеру пацієнта, про психічні хвороби в початковій стадії, навіть про такі, як шизофренія, може вказати на вроджену схильність до алькоголізму про можливість захворіти на епілепсію чи пістряк.

В чому секрет графології? Доктор Вернер Вулф, психолог з одного із нью-йоркських коледжів, пояснює: „Форма ваших літер, їхній нахил, крапки над „і" — все це не випадкове. Все це залежить від вашої вдачі." Він каже далі: „Рухи, що ними ви пишете, — це такі ж жести, як і ті, що ви їх уживаєте, скажімо, під час розмови. Тим то ваша емоційність, ваша особистість відбивається у вашім письмі."

Вивчивши тисячі зразків письма, фахівці, створили собі стандарти, що дають їм змогу провадити графологічну діягнозу швидко й упевнено. Дедалі частіше суди доручають їм досліджувати, хто з обвинувачених має злочинні нахили, кому можна повірити і т. д. Установи для психічно-хворих починають користуватися графологією, щоб з'ясувати, чи пацієнт дійно хворий, чи в нього лише старече послаблення розумової діяльности.

Графологи не кажуть, що вони всесильні, що їх не можна обдурити. Майже кожен може створити собі „роблене" письмо, що цілком не відповідатиме його особистості, але здебільшого люди цього не роблять. Крім того, дуже можливо, що дальший розвиток графології дасть змогу пізнати, що криється за такою робленістю.

Ось декілька прикладів, що означають ті чи інші особливості письма. Літери, нахилені вперед, — знак товариськости, зацікавлення довколишнім життям, здібности до керування. Але якщо нахил дуже помітний, а тиск на перо несильний, то письмо може вказувати на недостатню самообладу. Літери, нахилені назад, — знак стриманости, непевности, малоемоційної особи. Якщо рядки письма поволі ідуть угору — це означає оптимізм, екстатичність, амбітність. Якщо рядки схиляються вниз. — це письмо песиміста, розчарованої особи. Несподіваний спуск на кінцях рядків може бути ознакою психічних хвороб. Орнаментальність, кружечки над „І" замість крапок, химерні заголовні літери — самозакоханість, пиха. Гостре письмо підказує графологові потребу вивчати пацієнта з особливою уважністю. Закругленість у письмі — самопевність, здібність пристосуватися до життєвих обставин. Непевна, невиразна форма літер — відбиває невпевненість особи. Довгі „хвостики" часто свідчать про впертість, злісність.

Всі ці характеристичні риси письма дають змогу графологові користуватися вашим письмом як дзеркалом вашого „Я".

ЮРБ

НОВІ КНИЖКИ НА УКРАЇНІ

У видавництві ЦК ЛКСМУ „Молодь" наприкінці минулого року вийшли такі книжки: В. Собко. Друзі й недруги, повість, ст. 253; В. Юрезанський. Біля міста вічної слави (нарис про будівництво Сталінградського гідровузла, перекладений з російської мови); „Китайські народні казки", перекладені... з російської мови (так і зазначено на виданні, очевидячки, „братня мова" затулила там уже всю світу); Вахтанг Ананян. „На березі Савану" (переклад з вірменської, але теж, мабуть, за посередництвом тієї ж таки „братньої мови").

НОВІ ВИДАННЯ

Вишиємо Сталіна портрет. В-тво „Молодь", Київ, 1950 р. Стор. 18. Формат великий.

У своїй багатоілюстрованій книжці для дітей молодшого віку Павло Тичина проводить невдячну ідею про те, що діти, викохавши й зібравши, разом з матір'ю, льон, вишиють льняний портрет Сталіна.

Невже в дітей немає улюбленої виховательки в дитячому садку чи когось із кращих людей села, хоч би з числа тих, що вміють зразково обробляти і збирати льон?

Ні, без рабського схиляння перед кривавим кремлівським володарем, без вияву підлабузництва перед душителем трудящих СССР совєтські письменники не можуть і ступня ступити!

Комуністичний фетишизм, що ліг на совєтських поетів, як прокляття, призвів їх до безглуздої уніфікації мети, ідеї, спрямування, висновку майже кожного віршованого твору. Ця петля фетишизму невблаганно здушує совєтських поетів і примушує писати за певним штампом.

Розглядувана книжка — один із продуктів цього фетишизму.

У книжці, що складається з одного, одноіменного твору, є й цікаві, з погляду мистецьких засобів, місця, характерні для стилю поета Тичини. Так, наприклад, привертає увагу його усоблення дощу, подане у властивій авторові опуклиності образу і жвавості руху:

Підем станем під тополі.
Все летять, летять граки...
І танцює дощик в полі,
В боки взявшись, — іч який!..

В іншому випадку автор усоблює хмарку й льон, зображуючи їх у лаконічній і картинній формі:

Каже хмарка: — А я бризну!
Каже льон: — А я росту!
Зацвіту — мов голубизну
вкраплю в прозелень густу...

На жаль, ці останні рядки важко зрозумілі дітям через складність образу в другій частині строфи і одночасне вживання різного часу — майбутнього й теперішнього — в першій частині строфи.

Загалом, більшої кількости поетичних перлин у книжці шукати годі. Натомість переважають нецікаві прозаїзми, позбавлені будь-яких поетичних компонентів, хібащо за винятком римування. Прикладом цього може бути така строфа:

Осьде хліб, а осьде сало...
Та присуньтесь до трави!
А про Сталіна — це вдало
славну пісню склали ви.

Принцип незмінного алілуйства перед кремлівським божком-катом знецінює книжку, захаращуючи її шаблонами на зразок щойно наведених рядків і робить її цілковитим штампом у розумінні обрання теми, насичення твору „поезією" і цілеспрямування.

Н. Щербина

"The British Journal of Russian Philately", Nr. 10. November 1952, London. 61 стор., з численними ілюстраціями.

Серед українського філат. матеріялу цього видання, обробленого з англійською систематичністю, знаходимо статтю William E. Hughes — "Ukrainian Levant, 1918", в якій ще раз підкреслюється офіційність цього видання марок (позитивна з престижевого боку для України як великої держави), в противність німецькій тезі про фантастичність цього видання. (Американ. каталог Скатта поміщує ці марки нормально). Невтомний голова Америк. відділу т-ва д-р Ґреґор Селісбури з відповідним педантизмом подає відомості з життя цього відділу в Америці. Між іншим згадує про цінну українську збірку марок Київської поштово-телеграфної округи УНР Ярослава Петеша, виставлену на виставці в Філадельфії в листопаді 1952 р., і далі розповідає про доповідь автора цих рядків про українську філателію на зборах Амер. відділу т-ва, поміщуючи фотознятток учасників. На стор. 264 він подає, що відома амер. філат. фірма Гермера (Нью-Йорк — Лондон — Сидней) виставила один повний аркуш України — Поділля-Вінниця в 10/7 кор., в якому 2 марки з подвійним надруком тризуба за $50. Далі ціла низка різних фахових статтей.

„Енциклопедія Українознавства НТШ" в 3-х томах цілковито знехтувала справу такої культурної ваги, як українська філателія, яка вже стоїть на наукових підвалинах, і абсолютно нічого не помістила в цій справі.

Кап.-ляйт. фл. С. Шрамченко

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

НЕДІЛЬНЕ ВИДАННЯ
Редаґує Колеґія

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ:
"SVOBODA"
81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY 3, N. J.
Телефони: BErgen 4-0237 і BErgen 4-0807

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ
НА ТИЖНЕВИК „СВОБОДИ"

На рік у ЗДА	$3.75
На пів року в ЗДА	$2.00
На рік у Канаді	$4.25
На пів року у Канаді	$2.25

Передплату надсилати на адресу:
"SVOBODA", P. O. Box 346
Jersey City 3, N. J., U. S. A.

Ukrainian newspaper published daily except holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand St., Jersey City, N. J. Reentry as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey Cty, N. J., 1911, under the Act of March 8, 1879. Pending. Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

ХРОНІКА КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ

ЗАКЛАДИНИ ПАМ'ЯТНИКА П. ГРАБОВСЬКОМУ

В міському парку м. Валки на Харківщині 15 грудня минулого року відбулися закладини пам'ятника поетові П. Грабовському, що його большевики шанують як „революційного демократа". Але можна з певністю сказати, що якби його тоді, ще в 90-их роках минулого сторіччя царське заслання не доконало, то большевики б напевно запроторили його вдруге у Сибіряку, бо він же любив свій народ, свою мову, приятелював з Б. Грінченком, якого большевики трактують як петлюрівця.

КОЛЬОРОВИЙ ФІЛЬМ „САДКО"

У київських кінотеатрах демонструють тепер московський виріб — кольоровий фільм „Садко", створений за російською „билиною" про новгородського купця Садка. В музичному оформленні використано музику з опери М. Римського-Корсакова.

БОЛЬШЕВИКИ „КУЮТЬ" НАУКОВІ КАДРИ

У центральному органі Комуністичної партії й уряду України „Радянська Україна" досить часто друкуються оповістки про захист наукових дисертацій. Серед цих дисертацій переважають теми економічні, медичні, а як зрідка трапляються й українознавчі, то обов'язково з „оглядом на старшого брата". Так, у числі цієї газети з 4 січня ц. р. оповіщено про те, що О. О. Білявський захищатиме дисертацію на тему „Горкій і українська радянська література", М. П. Тараненко — „Марко Вовчок і російська література". Отже, або спочатку щось від „старшого брата", а потім щось українське, або навпаки. Словом, хоч верть-круть, хоч круть-верть, — все в черепочку смерть!

СТАТТЯ ПРОФЕСОРА В. КУБІЙОВИЧА ПРО ЗАВДАННЯ НАУКИ НА ЕМІҐРАЦІЇ

У ч. 3 „Українця-Часу" проф. В. Кубійович надрукував велику статтю „Актуальні проблеми української науки на еміґрації", а в тій статті підкреслив три основні завдання: а) інформувати неукраїнський світ про Україну і українців та здобувати прихильників для української справи, б) творити такі цінності, яких тепер не можна творити на батьківщині, в) вивчати проблеми української еміґраційної маси і працювати для неї.

„ЧОРНОМОРЦІ" КУХАРЕНКА-ЛИСЕНКА НА ЕКРАНІ

Коштовне кіномистецтво як об'єкт творчости майже неприступне для нашої еміґрації. Через те звертає на себе увагу спроба О. Солука, що при співучасті деяких акторів (Тагаїв, Ярошенко й ін.) створив кольоровий фільм з відомої опери Кухаренка-Лисенка „Чорноморці". Фільм цей продемонстровано по всій Канаді, а тепер демонструється в ЗДА.

ТРОХИ СМІХУ

На концерті сидять дві жінки та розмовляють про всячину. Коли почали співати композицію Недільського „Засяло сонце золоте", одна з них сказала сусідці:
— Вибачте на хвилинку! Я мушу трохи послухати, бо я це дуже люблю.

Директор до своєї щебетливої секретарки:
— Після обіду ви вільні! Я ж мушу трохи попрацювати.

Залицяльник до свого майбутнього тестя:
— Пане, ви кажете, що той, хто одружиться з вашою дочкою, візьме собі велику нагороду. Чи не могли б ви сказати, яка висока буде ця нагорода?

Молода дівчина до одного автора:
— Чи вам так само нудно під час писання вашої повісти, як і мені під час її читання?

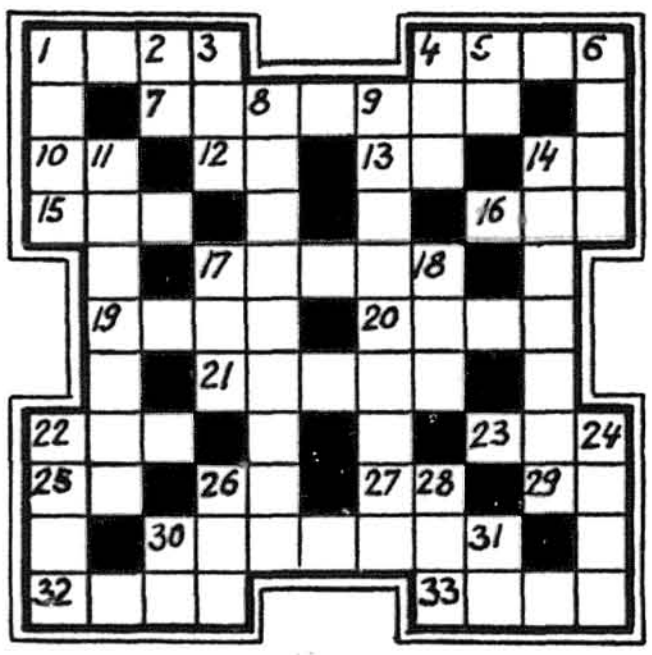
Один актор любив щодня грати в ґолф, але мало давав на чай хлопцеві, що носив за ним мішок із кийками та м'ячиками. Одного дня цю роботу виконував інший хлопець.
— Що сталося з Петром? Чому не він, а ти прийшов сьогодні? — спитався в хлопця актор.
— Ми вчора кинули жеребки, хто має вам носити мішок.
— І ти виграв?
— Ні, я програв.

В одній фабриці над сходами був напис „Ідіть сходами обережно!" Але це не помагало, і щодня були якісь нещасливі випадки, коли робітниці виходили з фабрики. Тоді директор звелів поприбивати вздовж сходів дзеркала, і це помогло, бо робітниці, йдучи, видивлялися на себе в ті дзеркала, а це уповільнювало їхню ходу.

— Дайте мені цих десять троянд.
— Прошу, п'ять долярів.
— Заплачу вам завтра, бо забув узяти гроші.
— Як так, то ще додам вам кілька незабудьок.

БУДЬМО КМІТЛИВІ!

ХРЕСТИКІВКА ч. 11 (вісім пунктів)
Склав А. В-к

Поземно: 1. Український поет німецького походження, 4. геометрична фігура, 7. нові ліки проти сухіт, 10. скорочення назви амер. стейту, 12. хемічний знак міді, 13. прийменник, 14. англійська міра ваги (скорочення), 15. річка в Північнозахідній Німеччині, 16. чоловіче ім'я, 17. шкаралупа молюсків, 19. гори на межі двох континентів, 20. рід дерева, 21. інакше „ілюзії", 22. псевдонім відомого укр. карикатуриста, 23. американський стейт, 25. прислівник місця, 26. назва букви, 27. дві букви із слова „гієна", 29. міра поверхні, 30. шліфований діямант, 32. вода в газовому стані, 33. опера Верді.

Доземно: 1. переділ у залізничному вагоні, 2. назва букви, 3. „ніщо" у галицьких говірках, 4. префікс, 5. скорочення назви міжнародної організації, 6. інакше „канцелярії", 8. інакше „мохамедани", 9. европейська держава, 11. пляшечка із рідиною для інєкцій, 14. рід зброї, 17. китайське ім'я, 18. місто в Молдаві, 22. грецький байкар, 24. корабель Ноя, 26. епоха, 28. японська грошова одиниця, 31. вказівний займенник.

Увага! Розв'язки загадок з чисел 3, 4, 5 й 6 будуть надруковані в ч. 8. тижневика. У тому ж числі будуть надруковані й вислідн річного змагання на розв'язування наших загадок. Просимо учасників змагання вислати нам розв'язки негайно після одержання ч. 6 тижневика.

ПОВІДОМЛЕННЯ

1-го березня 1952-го року Український Народний Союз почав видавати недільний літературно-мистецький тижневик „Свободи", за окремою передплатою. Це рішення винесено тоді на підставі загальних домагань такого видання та з виразним бажанням дати новий вклад в розвиток української культури на вільній американській землі. Саме видавання попереджено інтенсивною акцією попереднього зголошування передплатників і хоч ця кампанія не дала бажаного успіху, бо зголосилось не повних 3,000 передплатників, Екзекутивний Комітет УНС все ж таки вирішив розпочати видання бодай на один пробний рік.

Цей пробний рік добігає до кінця і вже можна поробити відповідні висновки. Видані впродовж року 52 числа цього літературно-мистецького тижневика „Свободи" являють собою, без сумніву, поважний вклад у нашу культурну скарбницю. Проте, впродовж року кількість передплатників не тільки не збільшилася, але в останніх місяцях із своєї найбільшої кількости — 3,200 зменшилася до 2,800. Кошти видання склали в цілому 20,168 долярів, на покриття яких надійшло від передплатників 10,500 долярів, при чому дещо з цієї суми вже було призначено на передплату на черговий рік видання. Недобір коштів недільного тижневика покрито із загальних фондів „Свободи", з кривдою для щоденника та інших видань.

В світлі таких фактів Екзекутивний Комітет УНС повідомив, що він змушений припинити видавання літературно-мистецького тижневика „Свободи" в його дотеперішній формі. Натомість видаватиме окрему літературно-мистецьку вкладку в щоденнику кожного другого тижня, чим зможе користуватись не тільки обмежена кількість передплатників тижневика, але й увесь великий загал читачів щоденника, які одержуватимуть цей додаток безплатно.

Видавництво на цьому місці висловлює свою глибоку вдячність редакційній колеґії літературно-мистецького тижневика: проф. Василеві Чапленкові, п. Святославові Гординському, д-рові Л. Луцеву, проф. Володимирові Січинському, п-ні Марії Струтинській та п. Петрові Голубенкові за їхню віддану працю, якою вони вможливили це видання впродовж року. Велика вдячність належиться й усім дописувачам та співробітникам, що своїми творами дали великий вклад та збагатили цей наш однорічний культурний дорібок. При цьому висловлюємо надію та прохаємо їх, щоб вони й надалі надсилали свої праці, які в міру можливостей будуть використовувані у новій формі нашого літературно-мистецького видання. Подяка належиться й тим трьом тисячам наших свідомих громадян, що своєю передплатою допомогли здійснювати цей наш культурний задум бодай впродовж одного року.

Припиняючи літературно-мистецьке видання в дотеперішній формі, ми рівночасно обмірковуємо можливості відновлення періодичних і неперіодичних книжкових видань для задоволення культурних потреб нашого загалу.

З огляду на рішення припинити недільне видання „Свободи" в дотеперішній формі просимо передплатників цього видання не висилати передплати на наступний рік. Тим, що вже внесли передплату на довше як один рік, гроші будуть повернені, хіба що вони самі рішили б обернути їх на іншу подібну ціль в нашому видавництві.

Останнє число недільного видання „Свободи" вийде з датою 22 лютого цього року.

18/I 1953. **Адміністрація „Свободи"**